

УДК 334:65(049)

Ефективна економіка № 9, 2017

Т. В. Гончарук,
учений секретар, к. е. н., доцент кафедри аграрного менеджменту факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного університету

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

T. V. Goncharuk,
academic secretary, candidate of economic sciences, associate professor of the
department agrarian management of the faculty of management and law
Vinnitsa National Agrarian University

EXTERNAL EXPERIENCE OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISES 'STRUCTURES AND POSSIBILITIES OF ITS APPLICATION IN UKRAINE

В статті зроблено аналіз розвитку підприємницьких структур за кордоном. Відображено значний вклад уряду країн у фінансову підтримку організацій, фондів, що допомагають розвитку малого підприємництва. Розглянуто ряд спеціальних програми підтримки малого бізнесу, які використовують розвинуті країни світу. Показано, що у зарубіжних компаніях внутрішньофірмове планування малих та середніх підприємницьких структур відбувається досить детально і систематизовано, оскільки розробляють декілька видів планів за відповідною ієрархією. Запропоновано, що для вирішення проблем малого бізнесу в Україні варто звернутися до міжнародного досвіду та забезпечити стимули до активного інноваційного розвитку малих компаній як рушійного фактору інтенсивного розвитку бізнесу.

The article analyzes the development of entrepreneurial structures abroad. The significant contribution of the government of the countries to the financial support of organizations, funds that help small business development is shown. A number of special small business support programs that use developed countries of the world are considered. It is shown that in foreign companies, intra-firm planning of small and medium-sized entrepreneurial structures takes place in a rather detailed and systematic way, since it develops several types of plans according to the corresponding hierarchy. It is suggested that to solve problems of small business in Ukraine it is necessary to turn to international experience and provide incentives for active innovation development of small companies as a driving factor for intensive business development.

Ключові слова: підприємницькі структури, соціальні програми, внутрішньофірмове планування, малий бізнес, фірма, конкуренція, фінансова підтримка.

Key words: entrepreneurial structures, social programs, internal affairs planning, small business, firm, national economy, financial support.

Постановка проблеми. Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є малий бізнес.

Набутий власний досвід, позитивні результати розвитку малого і середнього підприємництва в країнах, які пройшли етап реформування економічних систем, свідчать про те, що мале підприємництво є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами та послугами. А малі підприємства, за певних умов і при підтримці з боку держави - тенденційно інноваційні, гнучкі і витратоефективні, мають підприємницький досвід і достатній професійний рівень.

Аналіз досліджень та публікацій. Вагомий внесок у дослідження підприємництва протягом XVIII-XIX століття зробили відомі західні вчені Р. Кантьйон, А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Д. Сей, К. Маркс, А. Маршалл, а на початку XX століття – М. Вебер, В. Зомбарт, Й. Шумпетер, Ф. Хайек та інші.

Виклад основного матеріалу. Малий бізнес є найбільш динамічною складовою ринкової економіки, яка сприяє розвитку інноваційних процесів, зміцненню економічного стану регіонів, збільшенню кількості робочих місць, зростанню конкуренції, наповненню ринку товарами і послугами, які мають значний попит у споживачів.

Незважаючи на формальну наявність всіх необхідних законів та інших регламентуючих розвиток підприємництва інструментів та інститутів, Україна є країною, де кількість малих і середніх підприємств на тисячу осіб населення дуже низьке. Так, за інформацією Всесвітнього банку, число малих підприємств в Україні становить 7,6 на тисячу чоловік, у той час в Польщі - 22, США - 74,2, країнах ЄС – 45. [1, с. 131]

Фінансове забезпечення господарської діяльності на малих та середніх підприємствах є найменш дослідженим питанням в системі менеджменту реформованих вітчизняних підприємств. Якщо у США близько 83%, а у Німеччині понад 92% власників здійснюють планові передбачення, то у південному регіоні України за даними вибіркового обстеження, їх чисельність становить лише 24 відсотки [3, с.50].

Як показує досвід розвинених країн, малий бізнес там успішно розвивається тоді, коли він проводиться під патронатом держави: використовуються бюджетні кошти, політичні важелі, спроможні залучати кошти суб'єктів господарювання в малий бізнес.

Політика підтримки малого бізнесу в Європі здійснюється через діяльність держав і через спеціальні програми, які реалізуються під егідою ЄС.

Фінансування заходів із підтримки малого бізнесу здійснюється зі Структурних фондів Євросоюзу, зокрема з Фонду регіонального розвитку, Соціального фонду. На рівні держав фінансова допомога забезпечується значними податковими пільгами в перші роки функціонування, кредитами на пільгових умовах суб'єктам, орієнтованим на інноваційну діяльність, охорону довкілля і екологічні проекти, функціонуючим у відсталих регіонах, підприємствам з високою соціальною значимістю. Слід відзначити значний вклад уряду країн у фінансову підтримку організацій, фондів, що допомагають розвитку малого підприємництва. Ці фонди поділяють на товариства спільного інвестування й товариства спільного гарантування. Активну роль у фінансовому розвитку малих суб'єктів підприємництва також відіграють національні Торгівельно-промислові палати, Асоціації малого бізнесу [5, с.237].

У скандинавських країнах основним «донором» фінансових («ін'єкцій») у мале підприємництво є держава. Уряди цих країн надають субсидії та прямі позики початківцям у малому бізнесі. Перспективні та важливі проекти на 50 – 75% можуть фінансуватися за рахунок державних коштів. Ірландія деяким категоріям підприємців-початківців протягом року виплачує щомісячну допомогу в 50 фунтів-стерлінгів [6, с.281].

На реалізацію нових проектів і модернізацію підприємств малого бізнесу виділяються пільгові кредити, за ставкою майже вдвічі нижчою ніж ринкова.

Пріоритетними напрямками розвитку малого бізнесу у Великобританії є розробка спеціальних програм підтримки малого бізнесу (рис. 1).

В Італії розвинута система державної фінансової підтримки малого бізнесу через субсидування та пільгове кредитування діяльності окремих напрямків малого бізнесу та діяльності консорціумів і кооперативів, що об'єднують малі підприємства. Розмір субсидій таких об'єднань не перевищує 300 млн. лір на рік або 800 млн. лір впродовж 3-х річного періоду.

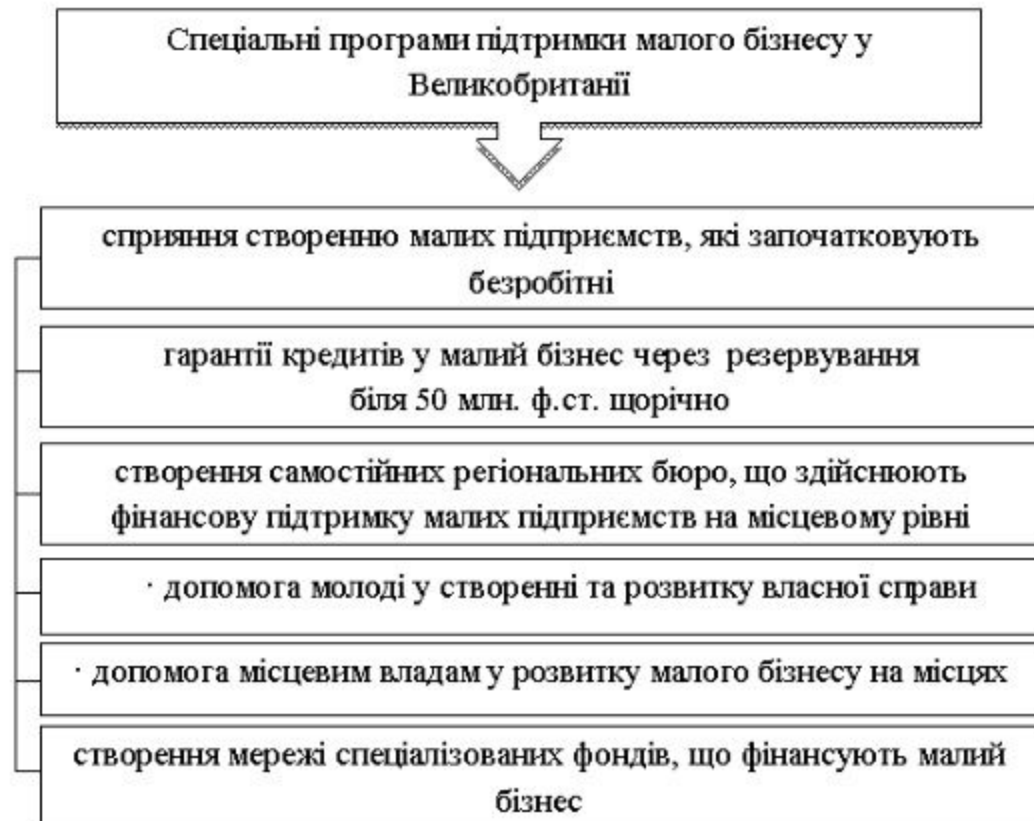

Рис. 1. Спеціальні програми підтримки малого бізнесу у Великобританії [5, с. 237]

Цікава форма недержавної фінансової підтримки суб'єктів малого бізнесу має поширення в Іспанії. Там створені товариства взаємного гарантування, що створюються за рахунок добровільних внесків підприємців.

Мета таких товариств надання гарантій банкам за своїх членів при отриманні кредитів. У випадку нестачі власних коштів уряд Іспанії надає товариствам фінансову допомогу. При накопиченні товариством певного капіталу, воно може перетворитись у товариство взаємного фінансування, набуває статусу фінансової установи і займається прямим інвестуванням підприємницької діяльності [6, с.345].

У США підтримка малого бізнесу відбувається головним чином через дотації, прями гарантовані позики. Крім того на рівні штату реалізуються програми підтримки малого бізнесу через затучення недержавних коштів. У випадку неплатоспроможності позичальника держава стовідсотково покриває збитки. Гарантії держави зменшують ризик операцій кредитно-фінансових установ, сприяють зацікавленості кредиторів малого бізнесу.

Прикладом особливої ролі малого підприємництва у розвитку та відновлення національної економіки є Японія, де малий бізнес забезпечує біля 40% промислового виробництва. Такі результати вдалося досягнути завдяки значній допомозі уряду, зокрема впровадженню спеціального оподаткування для окремих видів діяльності; створенню Корпорації страхування суб'єктів малого бізнесу, асоціації гарантування кредитів; наданню пільгових кредитів, гарантій, субсидій підприємствам на модернізацію та удосконалення виробництва, реалізацію спільних проектів з університетами, інститутами щодо нових розробок, розвиток легкої і харчової промисловості, розробку нових продуктів і нових технологій, створення нових підприємств у відсталих регіонах. Крім того, уряд забезпечує фінансування консультативно-інформаційної підтримки малого бізнесу, підготовки кадрів [6, с.379].

Також, у Японії створена Національна фінансова корпорація, що здійснює фінансову підтримку малих підприємств. Дворівнева система гарантій кредитів – 52 префектурні недержавні асоціації кредитної гарантії та державна корпорація зі страхування кредиту – знижують ризик неповернення кредитів. Держава бере на себе погашення майже всієї суми боргу у випадку неплатоспроможності підприємця. Система фінансової допомоги побудована на принципі зворотної залежності між розміром фірми та державної допомоги. Тобто найбільшу підтримку з боку держави отримують малі підприємства та підприємці-початківці.

Отже, аналізуючи досвід розвинутих країн, зокрема США, Японії та Великобританії, Італії та ін. [2], можна зробити висновок, що нормативно-правове забезпечення фінансового планування у кожній країні є належним чином відпрацьовано відповідно до специфіки кожної країни.

Що ж стосується безпосередньо внутрішньофірмового планування, то у зарубіжних компаніях планування починається з визначення цілей і управлінських завдань, що розв'язуються системою в конкретній підприємницькій організації. Потім формуються моделі верхнього рівня, тобто узагальнені моделі процесів. На наступному етапі здійснення проекту укрупнені блоки верхнього рівня деталізуються за допомогою декомпозиції на більш низький рівень. Формуються детальні моделі бізнес-процесів планування, оперативного і бухгалтерського обліку, аналізу та контролю управління. У підсумку створюється комплексна модель фінансового планування підприємства [5, с. 238].

Створені моделі пропонується документувати у вигляді текстових звітів, які потім використовуються у процесі впровадження розроблених процесів. При цьому змінюються повноваження і відповідальність співробітників, розробляються (змінюються) посадові інструкції, затверджуються типові форми планових і звітних документів, упроваджується система документообігу.

На основі вищеописаного процесу планування за кордоном в загальному виділяють декілька видів планів малого та середнього бізнесу (рис.2).

Як видно з рис. 2, фундаментальні цілі підприємства задає Corporate Charter (статут). Він вказує на корпоративні стандарти, орієнтацію на ринки, структуру власності, позиціонування підприємства і відносин з власниками і співробітниками.

Наступним по значимості є Strategic Business Plan (стратегічний бізнес-план), який формується на п'ять-десять років і визначає стратегії фінансування і випуску продукції, зростання об'єму продажів, частки ринку.

На основі цих двох планів формується уся подальша діяльність підприємства, і відповідно до вищенаведених складаються подальші плани.

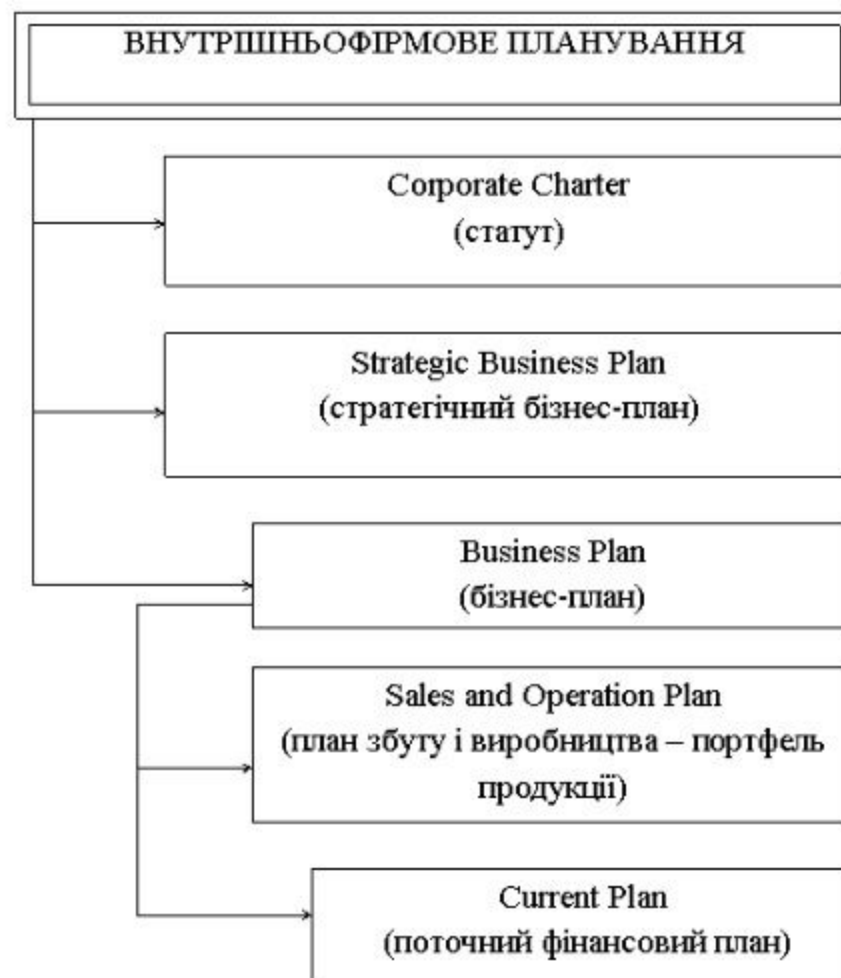

Рис. 2. Внутрішньофірмове планування в зарубіжних компаніях

Оснoву планування більшoстi середнiх i дрiбних пiдприємств складають рiчнi бюджети з iх подальшою деталiзацiєю у виглядi операцiйних бюджетiв, що складаються на квартал, мiсяць, тиждень. До них вiдносять:

- Business Plan (бiзнес-план) - формується на один – три роки (часто з розбиттям по кварталах) i уточнює джерела iнвестицiй, задає напрями розвитку виробничих потужностей, вимоги до персоналу, матерiальних i фiнансових ресурсiв. Включає укрупнений план продажiв в грошовому виразi;
- Sales and Operation Plan (план збуту i виробництва – портфель продукцiї) – формується на рiк-два, уточнює бiзнес-плани.
- Current Plan (поточний фiнансовий план) – включає деталiзований план виробництва та продажiв [6, с.412].

Таким чином, видно, що у зарубiжних компанiях внутрiшньофiрмове планування малих та середнiх пiдприємницьких структур вiдбувається досить деталiно i систематизовано, оскiльки розробляють декiлька видiв планiв за вiдповiдною iєрархiєю. Таке планування є достатньо трудомiстким, але i дозволяє розробити бiльшу кiлькiсть варiантiв розвитку пiдприємства за рiзних видiв обставин. Це пояснюється прагматичнiстю пiдприємств, так i вимогливiстю законодавства.

Що стосується України, то у Концепцiї Загальнодержавної програми розвитку малого пiдприємництва на 2014-2024 роки зазначено, що наразi стан малого пiдприємництва в Україні має ряд недолiкiв, що обмежують використання фiнансового планування пiдприємницькими фiрмами в Україні, а саме: високий ступiнь невизначеностi на українському ринку, пов'язаний iз триваючими глобальними змiнами у всiх сферах громадського життя, iх непередбачуванiсть; вiдсутнiсть ефективноi нормативно-правової бази у сферi внутрiшньофiрмового фiнансового планування; обмеженiсть фiнансових можливостей для здiйснення фiнансових розробок у галузi планування в багатьох пiдприємницьких фiрмах [4].

Основними причинами незадовiльного рiвня планування на малих та середнiх пiдприємствах є: вiдсутнiсть засобiв iдентифiкацiї меж використання планових важелiв вiдповiдно до масштабiв бiзнесу на кожному конкретному пiдприємствi та брак методик планової роботи, адаптованих до особливостей iх користувачiв. Вiдомо й те, що пiдприємницькою дiяльнiстю займається велика кiлькiсть осiб, якi не мають ґрунтовних знань у сферi економiки та менеджменту.

Задля вирiшення проблем малого бiзнесу в Україні варто звернутися до мiжнародного досвiду, тому деякi шляхи удосконалення пiдприємств малого бiзнесу представлено в табл. 1.

Таблиця 1.

Зарубіжний досвід вирішення проблем малого підприємництва в Україні

Проблема	Опис	Країна	Заходи вирішення
Недостатня державна підтримка	Сьогодні в Україні дієвість заходів політики державної підтримки малого бізнесу виявилася недостатньою. Малі підприємства в Україні продовжують стикатися з істотними перешкодами у власному розвитку на різних рівнях	США	Термінове обслуговування клієнтів як по телефону, поштою, так і особисто. Напрями підтримки: надання допомоги діловим жінкам, допомога в науково-дослідній роботі, юридичні послуги і т. д.
Обмеженість внутрішнього попиту і наявність кризи збуту на внутрішньому ринку	У результаті масового зростання безробіття, збільшення за боргованості за зарплатами і пенсіями, інфляційних стрибків зменшуються доходи громадян. Малий бізнес втрачає головних споживачів своєї продукції	Польща	Уряд у 2008 році звів пільгові податкові тарифи для новостворених підприємств і підприємств, що надають нові робочі місця [2]
Нерозвиненість ринку фінансових джерел	Нерозвиненість ринку фінансових джерел призводить до відсутності небанківських фінансових установ, які могли б також здійснювати фінансування діяльності малих підприємств: кредитних спілок, страхових фондів	Польща	У 1997 році був створений "Національний фонд кредитних гарантій", що гарантує надання кредитів малим підприємствам, з часом була створена мережа регіональних фондів для підтримки та розвитку аграрних і депресивних районів
Низька інвестиційна активність	Більшість малих підприємств не мають засобів для здійснення капіталовкладень, оскільки кредити дуже дорогі і короткострокові, а велика частина прибутків спрямовується на сплату податків	Угорщина	Агенція з розвитку інвестицій, торгівлі і холдинги регіонального розвитку (контролює розподіл фінансової підтримки малих підприємств) [2]
Тіньова економіка	Малий бізнес використовує практику роботи без оформлення договорів, намагається переводити свої операції в готівковий оборот із метою мінімізації оподаткування, а також приховує доходи, занижує розміри заробітної плати і ухиляється від оподаткування	Угорщина	Економічні стимули: зниження податкового навантаження, спрощення звітності, пільгове кредитування [2]

Що ж стосується можливостей удосконалення фінансового планування підприємств, то зважаючи на значно більший досвід діяльності в умовах ринкової економіки та стабільніше законодавство, суб'єктам господарювання в зарубіжних країнах значно легше спланувати свою діяльність, а тому і розробка фінансових планів підприємств здійснюється в деталізованому вигляді, які відповідають визначеній системі. Україні, для вирішення недоліків і удосконалення діяльності малого і середнього бізнесу, варто удосконалити і деталізувати нормативно-правову базу у сфері внутрішньофірмового фінансового планування та забезпечити стимули до активного інноваційного розвитку малих компаній як рушійного фактору інтенсивного розвитку бізнесу. Це потребуватиме створення відповідних умов щодо формування ефективного фінансового механізму як методологічної, методичної, організаційної побудови системи фінансових відносин усередині та зовні підприємств.

Список використаних джерел.

1. Камушков, О. С. Розвиток малого та середнього бізнесу у світі / О. С. Камушков // Вісн. Акад. мит. служби України. Сер.: Економіка. — 2013. — № 1. - С. 130-134.
2. Кішак В. Розвиток малого та середнього підприємництва: досвід Польщі, Угорщини, Чехії, Італії / В. Кішак, І. Кішак [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua>.
3. Мареніченко В. В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в умовах інтеграції України до Європейського Союзу / В. В. Мареніченко // Вісн. Акад. мит. служби України. Сер.: Держ. упр. — 2013. — № 1. - С. 48-53.
4. Равенков А. Фінансове планування на підприємстві / А. Равенков // Проблеми теорії та практики управління. – 2009. - № 4. - С. 72-78.
5. Рибчак В. І. Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу / В. І. Рибчак // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2010. – Вип. 16.1. – С. 235–238.
6. Світовий бізнес: Навч. посібник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: Рута, 2012. – 498 с.

References.

1. Kamushkov, O. S. (2013), "Small and medium business development in the world", *Visn. Akad. myt. shuzhby Ukrainy. Ser.: Ekonomika*, vol.1, pp. 130-134.
2. Kischak V. "Development of small and medium business: experience of Poland, Hungary, Czech Republic, Italy", *Elektronnyj resurs*, Rezhym dostupu : <http://www.niss.gov.ua>.
3. Marenichenko V. V. (2013), "Mechanisms for the implementation of state regulation of qualitative development of small and medium business in the conditions of Ukraine's integration into the European Union", *Visn. Akad. myt. shuzhby Ukrainy. Ser.: Derzh. Upr.*, vol 1, pp. 48-53.
4. Ravenkov A. (2009), "Financial planning at the enterprise", *Problemy teorii ta praktyky upravlinnia*, vol. 4, pp. 72-78.
5. Rybchak V. I. (2010), "[World experience of state regulation of small business enterprises", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy : zb. nauk.-tekhn. prats'*, vol. 16.1, pp. 235–238.
6. F.F. Butynets (2012), *Svitovyy biznes: Navch. posibnyk* [World business: Teaching. manual], Ruta, Zhytomyr, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2017 р.